

1982/83:112

Onsdagen den 6 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

21 § Hälso- och miljöfarliga varor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:25 om hälso- och miljöfarliga varor.

Anf. 115 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi debatterar nu jordbruksutskottets betänkande som berör hälso- och miljöfarliga varor. I detta betänkande behandlar utskottet en motion från centerpartiet i vilken vi begär en landsomfattande inventering av gamla kemikaliedepåer. Vi anser att det är viktigt att vi får till stånd en sådan inventering, så att man inte gör någonting på dessa områden som kan förvärra situationen.

Gifttunnor kan ha grävts ned, vilket mycket ofta skedde på 1950- och 1960-talen. Då trodde man att det var ett bra sätt att bli av med kemikalier. För ganska länge sedan kan det på en tomt ha legat industrier som handskades med miljöfarliga varor och kemiska preparat av olika slag som vi i dag vet inte är särskilt bra, men då hade man inte kännedom om detta. Därför var man inte heller särskilt försiktig, utan marken är med säkerhet indränkt med dessa kemikalier. Vi vet också att det finns kemikalier dumpade i havet utanför våra kuster och att det finns rester från kriget i form av minor och annat.

Vi anser att det är nödvändigt att vi får till stånd en inventering av gamla kemikaliedepåer. Väldigt många människor vet ändå var dessa depåer finns. Som jag inledningsvis sade behövs en sådan här inventering för att man inte skall råka på problem i en situation där man är beredd att på något sätt hantera marken, t. ex. bygga på den.

Det är inte säkert att vi omedelbart måste göra något åt dessa kemikalierester, men vi måste få en planläggning, så att vi vet var de finns och

kan vidta de åtgärder som situationen kräver den gång då vi med nödvändighet måste ge oss på dessa marker.

Utskottsmajoriteten säger att det inte behöver göras någonting nu, eftersom naturvårdsverket har aktualiserat denna fråga och regeringen f. n. arbetar med den. Men vi tycker från centerpartiets sida att detta är så pass viktigt att vi inte kan vänta på att regeringen möjligtvis skall göra någonting. Vi vet att naturvårdsverket anser att det är angeläget att en planläggning och inventering kommer till stånd. Därför vill vi att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen, för att på det sättet puffa på, så att det händer någonting. I annat fall är det lätt hänt att förslaget bara rinner ut i sanden och denna inventering inte blir gjord.

Med detta vill jag yrka bifall till centerns reservation nr 2 i jordbruksutskottets betänkande 25.

Anf. 116 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I år har jordbruksutskottet valt att skriva ett särskilt betänkande som behandlar hälso- och miljöfarliga varor. Eftersom vpk har väckt en gruppmotion som i sex punkter tar upp just frågor om hälso- och miljöfarliga varor, blev det naturligt att den motionen i sin helhet behandlades i det nu förevarande betänkandet 1982/83:25 från jordbruksutskottet. De sex olika yrkandena finns återgivna på betänkandets första sida, varför det inte finns anledning att upprepa dem.

Rent allmänt vill jag säga att de olika yrkandena har blivit så pass väl tillgodosedda att vi denna gång har valt att nöja oss med utskottets majoritetskrivning och att inte reservera oss. Det är bara ett särskilt yttrande fogat till utskottsbetänkandet med anledning av motionen.

Jag övergår härmed till att kommentera utskottets yttranden över motionsyrkandena och tar upp dem i den ordning de behandlas i utskottsbetänkandet.

Genomgående vid utskottets hemställan är formuleringen att yrkandena inte föranleder någon riksdagens ytterligare åtgärd, en formulering av ett avstyrkande som betyder att något redan är gjort och att mera kommer att göras utan särskild åtgärd från riksdagen.

I vårt första yrkande tar vi upp förhandsgranskning av kemiska ämnen och produkter. Man framhåller i betänkandet, liksom föregående år, att det är en resursfråga. Det insåg vi redan när vi skrev motionen, där vi hänvisar till internationell samverkan som skulle kunna minska kraven på resurser genom att man byter erfarenheter. Vi har pekat på att viss förhandsgranskning redan sker i USA och inom EG. Utskottet skriver att den nytillsatta kemikommissionen, som skall arbeta under en tvåårsperiod, har som en av sina uppgifter att ta upp frågan om en förhandskontroll.

Vårt nästa yrkande gäller produktregistret. Vi vill att registret snarast skall träda i funktion till någon del. Det har också jordbruksutskottet haft starka skrivningar om tidigare år, och det står man fast vid även nu. Utskottet hänvisar till att etapperna 1 och 2 nu är klara i vad gäller registrets uppbyggnad, och att etapp 3 nu påbörjas. I denna etapp skall man ta in

uppgifter om ämnen som, när de ingår i produkter, kan göra produkterna hälsofarliga. Man säger vidare att det är en uppgift för kemikommisionen att ta fram underlag som kan visa om det kommer att behövas fler utbyggnadssteg för produktregistret.

Två andra frågor som vi tar upp i vår motion berör produktinformationen och översynen av tillämpningsbestämmelserna för hälso- och miljöfarliga varor. I vad gäller båda dessa frågor hänvisar utskottet till kemikommisionen. Jag vill i detta sammanhang påminna om att utskottet i tidigare års betänkanden gjort mycket bestämda uttalanden om att produktinformationen så snart det bara är möjligt skall göras tillgänglig, bl. a. för de många skyddsombuden ute på våra arbetsplatser. Vi påminner i vår motion om att lagen om hälso- och miljöfarliga varor, LHMV, är en ramlag som bara anger de allmänna riktlinjerna, som vi tycker är bra. För att konkretisera dessa bra allmänna riktlinjer behövs tillämpningsföreskrifter som ständigt anpassas till den snabbt förändrade verkligheten. Denna konkretisering skall också kunna ta sig uttryck i hygieniska gränsvärden som läggs på en betryggande nivå. Gränsvärden för nya ämnen måste till, och gränsvärden som redan finns måste sänkas i takt med att de tekniska möjligheterna att leva upp till de sänkta nivåerna kommer fram.

Vi har också tagit upp frågan om en nedtrappning av gifthanvändningen. För att genomföra en sådan nedtrappning föreslår vi att en särskild plan läggs fram. I den frågan hänvisar utskottet till utredningen om användning av kemiska medel i jord- och skogsbruket, som ju numera överlämnat sitt slutbetänkande. Jag utgår därför från att en nedtrappning av gifthanvändningen kommer att övervägas inom regeringskansliet i samband med att utredningens förslag bearbetas för förslag till riksdagen. I en sådan plan bör ingå att gifter inte skall användas i parker och privata trädgårdar.

Slutligen har vi tagit upp frågan om åtgärder för att minska sådana tillsatser i livsmedel och djurfoder som kan antas ha skadlig verkan. Utskottet påminner här i sin skrivning om att också livsmedelslagen närmast har karaktären av en ramlag. På lagens grund har en livsmedelsförordning utfärdats som närmare anger hur lagen skall tillämpas i det enskilda fallet. För kontrollen av efterlevnaden av lag och förordning på livsmedelsområdet svarar statens livsmedelsverk.

När det gäller våra påpekanden om tillsatserna i livsmedel har utskottet gjort en mycket bestämd skrivning: "Utskottet utgår från att den i motion 797 berörda frågan om en restriktivare användning av livsmedelstillsatser kommer att ägnas fortsatt uppmärksamhet utan någon riksdagens särskilda åtgärd."

Också när det gäller antibiotika i djurfoder upprepar utskottet en redan tidigare är intagen kritisk ståndpunkt när det gäller dylik fodertillsats i tillväxthöjande syfte. Också här hänvisar utskottet till kemikommisionen och skriver: "Bl. a. bör man enligt utskottets mening kunna räkna med att den nya kemikommisionen kommer att ägna antibiotikaanvändningen ingående intresse."

Herr talman! I det särskilda yttrande som är fogat till utskottsbetänkandet

Onsdagen den
6 april 1983

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

redovisar vi skälen för att vi denna gång inte följt upp motionsyrkandena med reservationer. Vi anför också orsaken till att vi varje år kommer tillbaka i bl. a. de miljöfrågor som nu är i fråga. Det är för att få en årlig redovisning av vad som hänt på resp. område inför riksdagen. En sådan redovisning för detta år har vi nu i utskottsbetänkandet.

· Mot bakgrund av tillsättandet av kemikommisionen och den kommande behandlingen av slutbetänkandet från utredningen om kemikalieanvändningen inom skogs- och jordbruket har vi stora förhoppningar om att de här berörda viktiga miljöfrågorna skall föras framåt. Den politiska förutsättningen härför finns om den nya riksdagsmajoriteten verkligen används för genomförande av de viktiga motionskrav som vi framfört i vår motion och som socialdemokrater också framfört under sin tid i opposition. De förväntningar som har byggts upp kring lösandet av dessa viktiga miljöfrågor får inte svikas!

Anf. 117 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Hela stålverket i Surahammar avspärrat sedan två månader. En olycka i Danvikstulls elstation. En liten explosion i kondensatorrummet ledde till omfattande saneringsarbete. Vad är det som är gemensamt för olyckorna? Jo, vid de bränder som vid båda tillfällena uppstod i anslutning till PCB-fyllda kondensatorer spreds dibensofuren. Saneringsarbetet tog månader och är mycket riskfyllt.

Detta är bara två exempel. Vi kan vänta oss fler. Det finns omkring 100 000 kondensatorer runt om i Sverige, kondensatorer fyllda med PCB. Larm om PCB och vad som händer vid dess förbränning fick vi redan 1977. PCB, som är ett miljögift, bildar vid förbränning dibensofuren. Det var just det som hände vid de svårsanerade olyckorna. 1979 förbjöds PCB, men vad händer sedan? Nu är det 1983.

Svenska elverksföreningen har föreslagit att man skall börja byta ut kondensatorerna. Och jordbruksutskottet i Sveriges riksdag, vad säger det? Jo, utskottet hänvisar till naturvårdsverkets PM 1591 rörande 1980-talets stora miljöfrågor, enligt vilken man med stöd av lagen om hälso- och miljöfarliga varor skall verka för att hälso- och miljöfarliga ämnen i vissa produkter och komponenter byts ut mot mindre farliga. Detta ger utskottet anledning att lämna den motion som jag har väckt i riksdagen utan åtgärd.

Men verkligheten då? Den tycks inte utskottet ha klar för sig. Faktum är att det finns omkring 2 000 ton PCB kvar i Sverige, 2 000 ton som man inte ens exakt vet var de finns. Hur skall vi oskadliggöra PCB, när man startar det här arbetet? Vore inte detta något för riksdagen att ha en mening om? Det kunde vara ett litet stöd för Svenska elverksföreningen, som tydligen är den enda som fattar att det brådskar och att något måste göras snabbt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartireservationen nr 1 i jordbruksutskottets betänkande 1982/83:25.

I detta anförande instämde Börje Stensson och Lars Ernestam (båda fp).

Herr talman! I somras tillbringade jag en vecka hos goda vänner i Småland. Under denna vistelse berättade man för mig om hur hårt man besprutar bär, frukter och grönsaker. Jag visste detta förut, men inte att besprutningen var så oerhört hård och omfattande.

Onsdagen den
6 april 1983

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

På den här gården där jag var fanns det en hankanin. Jag fäste mig vid honom därför att han hade en ovanligt vacker färg. Strax efter det att jag åkt hem till valrörelsen dog den här kaninen. Han hade ätit av det överskottslager som just då fanns av salladskål. Runt om den här gården odlade man salladskål, som man gav bort när det blev överskott. Salladskålen var så hårt besprutad att kaninen dog. Det var då jag beslöt mig för att skriva den här motionen, nr 998, och berätta det som man många gånger tidigare också hade berättat för mig.

Äpplen besprutas 18 gånger innan de skördas. Tanken går förstas direkt till de röda, glänsande äpplen som just nu finns att köpa i de flesta affärer, som kallas Red Delicious och som kommer från utlandet. Hur många gånger har de besprutats? De ser ju giftiga och polerade ut i all sin aptitretande färggrannhet.

Allt slags kål – vitkål, rödkål, salladskål, blomkål – besprutas många gånger innan den knyter sig. Detta visste jag inte. Jag hade hört att vanlig sallad kan vara besprutad, men jag trodde att hårt knuten kål hade undgått giftbesprutning. Och den sallad som ni kammarledamöter äter här i riksdagens restaurang är med säkerhet också besprutad, både den svenska och kanske än mer den som importeras från utlandet.

”Vi äter aldrig köpt kål och ogärna morötter”, sade man mig på den här gården i Småland. Där visste man vad man talade om.

En pappa i granngården som odlar jordgubbar kommersiellt ber att hans barn skall få äta grannens jordgubbar därför att hans egna är för hårt besprutade för att han skall våga låta sina egna barn äta av dem. Då frågar man sig: Men alla andra barn då, som tvingas äta hans jordgubbar?

Det har förekommit rykten som säger att svenska jordgubbsodlare behandlar sina jordgubbar innan de säljer dem. De bleker dem först vita, för att sedan färga dem röda så att färgen blir jämn och vacker. Som konsument är man ju helt prisgiven och kan inte kontrollera mycket av den besprutning – eller förgiftning – av våra livsmedel som sker. Andra rykten säger att tomaterna plockas gröna för att sedan sprutas röda.

Allt det man berättat för mig låter helt absurt, och det sker förstas för att försäljningen skall öka och vinsten bli större.

Bl. a. plommon och morötter gallras numera genom besprutning. Plommonen skall gallras inte mindre än fyra gånger innan de skördas, så den besprutningen hinner bli ganska omfattande. I tider av arbetslöshet borde gallring kunna ge många arbetstillfällen, och vi skulle kunna få giftfria varor på köpet.

Besprutning av frukt och grönsaker är skadlig både för djurliv och för växtliv liksom också för de människor som hanterar besprutningen och för oss alla som skall äta dessa varor. I hur stor utsträckning vi blir sjuka av

besprutade bär, frukter och grönsaker vet man väl inte, men att det påverkar vår hälsa torde vara obestridligt.

Det är osäkert i hur hög grad och i hur stor omfattning besprutningen av frukt och grönsaker genomförs i vårt land. Men det måste vi få veta. Därför har jag föreslagit att den nu tillsatta kemikommisionen skall få i uppdrag att se över detta. Jag tycker att vi borde utnyttja detta utmärkta tillfälle att kartlägga den här frågan. Men det tycker inte jordbruksutskottet. Man säger att frågan behandlas av en annan utredning, som snart är klar med sitt arbete eller – om jag har förstått den tidigare debatten rätt – som redan har avslutat det.

Herr talman! Jag har inget yrkande, utan jag avvaktar resultatet av den här utredningen, men jag har velat berätta för kammarens ledamöter om mina skrämmande, nyvunna kunskaper i hur våra frukter och grönsaker besprutas i en omfattning som jag inte trodde var möjlig.

Anf. 119 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! I det moderna samhället använder man ett stort antal kemiska produkter, framställda för olika ändamål inom industrin, jordbruket, skogsbruket och medicinen liksom för användning i hemmen. Omkring 4 miljoner kemiska föreningar är kända. Av dem används många tusen kommersiellt. Sedan andra världskriget har uppskattningsvis omkring 10 000 baskemikalier utvecklats, vilket lett fram till över 100 000 nya kemiska produkter.

Men – och det är det allvarliga i sammanhanget – endast en mindre andel av de nu använda kemikalierna har testats tillräckligt ingående för att man skall kunna göra en säker bedömning av deras hälso- och miljöeffekter. Därför är de kemiska riskerna ett ständigt växande problem i vårt samhälle.

Många av dagens miljöproblem kan härledas till föroreningar som släpps ut i små mängder under lång tid. Människan påverkas av de kemiska produkterna på olika sätt. Dels påverkas de som tillverkar produkten, dels påverkas de som använder den eller på annat sätt kommer i kontakt med den. Men påverkan kan också ske via luften vi andas och vattnet vi dricker.

Det krävs en rad åtgärder för att motverka de risker för hälsa och miljö som den stora användningen av kemikalier medför. Utgångspunkten måste vara att människor inte skall komma till skada genom användning av kemiska ämnen. Samhället måste skärpa kraven på tillverkare och importörer. De måste ta ansvar för att deras produkter inte ger upphov till skador. Samhället skall se till att de påtar sig detta ansvar. Därför tillsätter regeringen nu en kemikommision. Den skall ta fram underlag för en helhetssyn på användningen av kemikalier. Kommissionen skall arbeta snabbt och vara klar inom en tvåårsperiod. Med detta initiativ tillgodoses ett mångårigt socialdemokratiskt krav.

Kommissionen skall överväga åtgärder för att få fram säkrare riskbedömningar. Forsknings- och undersökningsverksamheten skall ses över liksom tillgången på expertis och undersökningskapacitet. Möjligheterna att genom effektivare övervakningsprogram följa kemiska ämnens spridning i miljön

och påverkan på hälsa och miljö skall studeras. Behovet av förbättrad information om kemikalieanvändningens risker till bl. a. skyddsombuden skall också prövas. Ett register över de kemiska produkterna skall färdigställas.

Formerna för en framtida förhandskontroll av kemiska ämnen skall prövas av kommissionen. Med en sådan kontroll avses att nya ämnen inte skall få säljas eller tas i bruk utan att ansvarig kontrollmyndighet fått möjlighet att bedöma ämnena. Ett utbyggt produktregister är ett värdefullt underlag vid en sådan förhandskontroll.

Olika åtgärder för att minska riskerna vid användningen av kemikalier skall studeras av kommissionen. Man skall veta vad man använder och hur man skall skydda sig mot eventuella skaderisker. Information, utbildning m. m. måste till. Vi måste kunna leva i trygghet också i kemisamhället. Det är utgångspunkten och bakgrunden till kommissionens tillkomst.

Flera av de krav som förts fram i de olika motionerna kan man säga ha besvarats genom tillsättandet av kommissionen, som nu skall arbeta med dessa uppgifter och försöka finna lösningar på de problem som aktualiseras i motionerna.

I särskilda motionskrav tas upp frågan om ett produktregister. Sedan de två första etapperna av registret har genomförts, vilket redovisats av utskottet i betänkandet, har nu också en tredje etapp beslutats. Produktkontrollnämnden skall nu ta in uppgifter om sådana ämnen som kan bidra till en produkts hälsofarlighet. Samtidigt får kemikommisionen i uppgift att ta fram det ytterligare underlag som behövs för beslut om följande utbyggnadssteg. Därvid skall en plan för bl. a. registrets användning i tillsynsarbetet läggas fram. Vidare skall kommissionen utreda frågor om sekretess, datasäkerhet och om hur information skall ges från registret. Det är viktiga saker i detta sammanhang, och produktregistrets vidareutveckling blir en mycket stor uppgift för kemikommisionen.

I motion 631 yrkas utbyte av befintlig PCB i kondensatorer. Som redovisas i utskottsbetänkandet har naturvårdsverket kommit med förslag i sin promemoria rörande den fortsatta verksamheten på detta område. Naturligtvis har också kemikommisionen anledning att ta upp till behandling den här typen av frågor.

Detta gäller också det som Inga Lantz var inne på, nämligen behandlingen av bekämpningsmedel. Som utskottet framhållit tas frågan om användning av kemiska bekämpningsmedel upp i ett i dagarna framlagt betänkande. Det blir väl anledning att återkomma till detta, när remissbehandlingen av betänkandet avslutats.

Herr talman! Med hänvisning till det sagda yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 120 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vi vet att PCB är ett miljögift. Vi vet att vid viss temperatur erhålls klorerade dibensofuraner. Vi vet att det pågår försök på olika håll i världen att destruera PCB. Vi har beslutat på att befria Sverige från PCB.

Onsdagen den
6 april 1983

*Hälsa- och miljö-
farliga varor*

Vad som behövs är ett initiativ så att arbetet verkligen sätts i gång, ett arbete så att utbytet verkligen sker snabbt. Man behöver inte avvakta vare sig det ena eller det andra i kommissionens arbete.

Anf. 121 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall bara göra några kommentarer till Ulf Lönnqvists anförande. Jag har ju redan redovisat vad utskottet har anfört beträffande våra sex motionsyrkanden, så jag skall inte upprepa det.

Jag noterar endast att man hyser stora förhoppningar när det gäller den kemikommission som skall påbörja sitt arbete. Vi tycker att det vore bra om kommissionen kunde bli färdig med sitt arbete så snart som inom loppet av två år. Då kan rimligen något hinna hända, innan det åter blir aktuellt med val av ny riksdag.

Det här med förhandskontroll och produktregister som vi har tagit upp i vår motion anser tydligen också Ulf Lönnqvist vara stora uppgifter för kommissionen. Så är det givetvis. Ett register av detta slag tenderar att bli mycket omfattande. Man måste bestämma sig för vad registret skall innehålla, vilka begränsningar som skall göras, osv. Dessutom måste vissa sekretessproblem lösas. Det är krav som industrin vill ha tillgodosedda. Alla frågor i det här avscendet måste lösas.

Ulf Lönnqvist sade vidare att vi måste kunna leva trygga också i kemisamhället. Även jag tror att det är mycket viktigt. I samband med kärnkraftsdebatten, som ju pågick i flera år, sades det att man måste ta människors oro på allvar. Jag tror att det inte bara gäller kärnkraften utan också alla generella, odefinierbara hot som människan är utsatt för. Om människorna känner oro, om de tycker sig vara utsatta för uppenbara eller förtäckta kemiska hot, måste vi ta det på allvar. Ibland är det befogat, ibland inte. Hur det än förhåller sig, måste vi ta hänsyn till vad människorna känner. Därför är det viktigt att vi kommer till rätta med de problem som det nya kemisamhället, vilket har utvecklats efter andra världskriget, har åstadkommit.

Jag har själv i nästan hela mitt liv arbetat just inom den kemiska industrin, och därför känner jag väl till den sida av problemet som Ulf Lönnqvist här tog upp. Han sade att kemikalierna påverkar både de människor som tillverkar dem och de människor som sköter vidarehanteringen. Jag tillhör den kategori som var i kontakt med kemikalierna från första början. Eftersom jag har sysslat med utvecklingsarbete, har jag utsatts för påverkan av en mängd kemikalier. Jag vet därför att det här utgör ett allvarligt problem. I dag vet vi mycket mera om riskerna än vi gjorde när arbetet med kemikalier påbörjades. På den tiden gjorde vi saker som vi absolut inte skulle göra i dag. Således är det viktigt att de här frågorna verkligen förs fram dels i samband med kommissionens arbete, dels vid den utvärdering som skall göras av den utredning som arbetar med frågor om användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 6 (utbyte av PCB i kondensatorer)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 17 för reservation 1 av Börje StenSSon.

Mom. 8 (inventering av gamla kemikaliedepåer)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 47 för reservation 2 av Einar Larsson och Lennart Brunander.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Fortsatt cementproduktion i Degerhamn

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:28 om fortsatt cementproduktion i Degerhamn.

Anf. 122 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Det här betänkandet, som alltså berör neddragningen vid Cementas fabrik i Degerhamn på Öland och i litet längre perspektiv cementtillverkningen i Sverige, är kanske i och för sig inte så mycket att kommentera. Frågan är inte oväsentlig – naturligtvis är den av stor vikt för de människor som berörs – men det går inte att förneka den överkapacitet som finns, och den beräknade avsättningen under de närmaste åren är förmodligen också realistisk.

Nu har företagsledningen också förklarat sig beredd att i viss utsträckning fortsätta driften, i alla fall under två år. Man skall tillverka 60 000 ton specialcement.

Det har alltså inte rått några delade meningar i utskottet om de förutsättningar som finns, och det finns heller ingen reservation.

Däremot är det angeläget för mig att fästa kammarens uppmärksamhet på de synpunkter som vi för fram i ett särskilt yttrande, eller rättare sagt de värderingar som ligger till grund för yttrandet.

Jag menar nämligen att det här ärendet är ett exempel på hur ett företag i monopolställning försöker förhindra åtgärder, som skulle kunna leda till att företagets särställning på marknaden bryts. Man värjer sig på olika sätt mot konkurrensalternativen för att få leva kvar i sin skyddade tillvaro. I det här fallet har det skett genom att företagsledningen visat ett uppenbart ointresse för att sälja anläggningen i Degerhamn till någon intressent, som mer förutsättningslöst än Cementa hade kunnat överväga olika produktionsalternativ. Sådana möjligheter har enligt uppgift funnits.

Det var olyckligt att Cementa 1973 blev ensam tillverkare av cement i landet. Jag tycker inte att det skulle ha accepterats. Det finns egentligen ingen som helst anledning att cementindustrin skall arbeta i monopolets form. Det gjorde det inte 1973, och det gör det inte i dag heller.

Det här ärendet bör ge oss en tankeställare inför kommande propåer, som leder till total marknadsdominans i en bransch. Privata monopol och karteller är lika olyckligt som ett förstatligande av näringslivet.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 123 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Låt mig först framföra ett tack till utskottet för en seriös behandling av de aktuella motionerna, som rör krav på fortsatt cementproduktion i Degerhamn. Genom att man kallat till hearing tycker jag att man har visat att frågan inte var oviktig. Det handlar trots allt om ett monopolföretags agerande.

Jag tänker inte upprepa historieskrivningen, utan jag hänvisar i den delen till interpellationsdebatten, som ägde rum den 31 januari i år, och till motion 1472 från oss socialdemokrater i Kalmar län.

Cementfabriken i Degerhamn har nu fått en tidsfrist på två år, då man skall tillverka specialcement. Tyvärr reduceras antalet anställda redan nu i maj med 16 personer och vid årsskiftet med ytterligare 55 personer. Uppsägningarna för dessa 55 personer kom just före påsk.

Det finns inga andra arbeten att erbjuda. Tvärtom är arbetslösheten mycket stor på orten och i omgivningen. Det kommer att bli en mycket besvärlig situation för de människor som nu måste lämna sina jobb, om inte särskilda insatser görs. Och det är detta debatten nu måste handla om.

För det första måste man satsa hårt för att marknadsföra den specialcement som nu skall tillverkas, så att man når upp till den produktion som är tänkt. Annars finns ju fortfarande risken för en total nedläggning.

För det andra måste verkliga ansträngningar göras från företags sida för att ordna ersättningsjobb till dem som hamnat utanför cementproduktionen. Nu finns det all anledning att på allvar börja med detta, eftersom förhandlingar om antalet anställda i fortsättningen är avslutade och man vet precis vad man har att utgå från.

Vi är många som har stora förväntningar på företaget i detta avseende. Stora utfästelser har ju gjorts både nu och tidigare. Utskottet förutsätter att man vidtar alla rimliga åtgärder för att skapa alternativ produktion. Det tycker jag är ett mycket starkt uttryck.

Förväntningarna på regeringen är också stora. Viktiga initiativ har redan tagits beträffande exempelvis åtgärder för att få i gång byggandet. Men dessa åtgärder har ännu inte hunnit få full effekt när det gäller efterfrågan på cement.

I interpellationsdebatten i januari lovade industriministern att man i en särskild arbetsgrupp skulle se över byggfrågorna och i samband därmed också se på byggmaterialproduktionen, koncentrationstendenserna, inflytandefrågorna, byggprognoser och utvecklings- och exportmöjligheter inom byggnadsmaterialindustrin. Det finns all anledning att snabbt få i gång detta arbete. Det kommer att få mycket stor betydelse för just Degerhamnsfabrikens framtid. Problemen är ju inte lösta. Vi har bara fått en tidsfrist på två år, och den tiden måste användas på ett ändamålsenligt sätt.

Frågan om byggandet och därmed sammanhängande materialtillverkning försumrades under många år av de borgerliga regeringarna. Därför förvånar mig verkligen Christer Eirefelts uttalanden här i dag. Det särskilda yttrande som är fogat till näringsutskottets betänkande är ju i själva verket en dom över de borgerliga regeringarnas agerande under de här åren. Den första signalen om nedläggning kom redan 1977, och man har haft ganska lång tid på sig att åtgärda dessa frågor. Man har fått konkreta förslag från byggkoncentrationsutredningen när det gäller konkurrenssituationen och annat, men man har stoppat förslagen i en låda. Det särskilda yttrandet är som sagt väldigt mystiskt och anmärkningsvärt. Jag upplever det alltså som en dom över de borgerliga regeringarna. Dessa frågor har missköts under flera år. Förhoppningarna och förväntningarna om en förändring är därför mycket stora. Huvudansvaret har dock Cementa – det får vi inte glömma.

Herr talman! Jag har för dagen inte något särskilt yrkande utan förutsätter liksom utskottet att företaget står fast vid sina utfästelser. Och jag förutsätter att regeringen också i fortsättningen bevakar utvecklingen i den här branschen.

Anf. 124 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till näringsutskottets hemställan.

I likhet med Lena Öhrsvik – vars anförande jag för övrigt vill instämma i – tycker jag att vad Christer Eirefelt har gett uttryck för och vad de borgerliga ledamöterna i utskottet har skrivit i sitt särskilda yttrande är litet grand märkligt.

I avtalet mellan Cementa och staten år 1973 sägs det tydligt:

”Nedläggningar skall ske med vederbörligt hänsynstagande till de anställdas och samhällets intressen.

Avveckling skall ske i enlighet med en kontinuerligt reviderad plan som fastställs av Cementas styrelse i samråd med representanter för de anställda.

Staten äger rätt att efter samråd med Euroc anvisa två personer att ingå såsom ordinarie ledamöter i Cementas styrelse, ---.”

Det är mot denna bakgrund jag finner det särskilda yttrandet litet grand märkligt. År 1976 kom det en borgerlig regering, som fick möjlighet att förhindra den monopolsituation som upplevs vara så förskräcklig. Även de följande borgerliga regeringarna hade verkligen haft möjlighet att på olika sätt bryta denna monopolställning. Men vi har inte märkt att man gjort någonting i den riktningen.

Hela branschen har haft en hel del problem under den senaste tioårsperioden, och den har genomgått mycket stora strukturförändringar.

År 1973, när avtalet mellan AB Euroc och staten träffades, fanns det sex cementfabriker. Nu finns det bara tre kvar. Vid en av dessa kommer sysselsättningsituationen att förändras i och med att fabriken under en

Onsdagen den
6 april 1983

*Fortsatt cement-
produktion i
Degerhamn*

nådatid på två år får tillverka specialcement. Det blir svårt att under så kort tid visa upp tillräcklig avsättning.

Jag utgår från det som sägs i utskottsbetänkandet, nämligen att man på olika sätt tar fatt i vad som finns i det träffade avtalet mellan AB Euroc och staten och verkligen arbetar för nya sysselsättningstillfällen i Degerhamn.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 125 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Herr talman! Jag är litet förvånad över reaktionen på det särskilda yttrandet, som faktiskt är en kritik av företagets handlande. Vi anser att företaget har utnyttjat sin monopolställning. Jag tror att Birgitta Johansson fick samma uppfattning som jag vid hearingen i utskottet, nämligen att man inte hade gjort vad som hade kunnat göras för att få till stånd en annan tillverknings, exempelvis genom att sälja enheten i Degerhamn.

Konkurrens är inget som kan skapas genom att fästa några rader på ett papper. Konkurrens skapas bara genom att flera företag arbetar i en fri marknad.

Låt mig slutligen till Birgitta Johansson säga att detta monopol kom till stånd år 1973.

Anf. 126 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte säker på att Cementa hade kunnat finna avsättning för sina produkter, även om företaget inte hade befunnit sig i den monopolställning som Christer Eiréfelt beskrev i sin replik.

Det finns, har det visat sig, en överkapacitet inom branschen. Cementa AB har hela tiden på olika sätt försökt rationalisera och medverkat till strukturförändringar. Byggandet här som bekant gått ned, och det är en av förklaringarna till att det är svårt att få avsättning för den cement som produceras. Enbart Sliteanläggningen räcker nästan till för att försörja Sverige med den cement som behövs. Koncernen har verkligen på olika sätt försökt hålla uppe sysselsättningen på flera orter.

I en tidigare interpellationsdebatt sade industriminister Thage Peterson att vi skall försöka hålla cementproduktionen i landet på nuvarande nivå genom ett tillräckligt byggande. Det är vad vi får arbeta för, även om det som bekant inte används lika mycket cement som tidigare i nybyggnationen. Det har blivit en helt annan materialhantering på detta område.

Anf. 127 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Till näringsutskottets betänkande 1982/83:28 om fortsatt cementproduktion i Degerhamn på Öland, som vi nu behandlar, är fogat ett särskilt yttrande bakom vilket står samtliga utskottsrepresentanter för de borgerliga partierna. Vi konstaterar att det f. n. icke tycks finnas någon annan lösning än den som Cementa AB har erbjudit och som även facket har godkänt, innebärande en betydande kapacitetsminskning i Degerhamn. De talare som här har tagit till orda har icke heller haft någon annan uppfattning i den frågan.

Den föreslagna lösningen innebär att 50 av de 120 anställda kan beredas fortsatt sysselsättning. Man har lovat att produktionen skall pågå i två år, varefter frågan om fortsatt drift eller nedläggning skall omprövas. I nuvarande kärva konjunkurläge med ett minskat byggande får denna lösning anses acceptabel. Man behöver inte lägga några partipolitiska aspekter på denna fråga. Jag tror att utvecklingen hade blivit densamma oavsett vilken regering vi hade haft. Men utskottet förutsätter att Cementa också vidtar åtgärder i syfte att skapa alternativ sysselsättning för dem som friställs. Det tycker jag är en mycket viktig sak.

I vårt särskilda yttrande godtar vi borgerliga representanter alltså den dellösning som företaget nu erbjuder. Men vi gör det med det tillägget att situationen kunde ha varit betydligt gynnsammare, om Cementa, där f. ö. staten såsom nyss nämndes har ett medansvar såsom delägare med en representant i styrelsen, på ett tidigt stadium hade inriktat sig på att bjuda ut Degerhamnsanläggningen till någon annan intressent. På så sätt kunde nya möjligheter ha skapats för olika produktionsalternativ. Vi beklagar att denna åtgärd inte har vidtagits.

I övrigt, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 128 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag måste få återkomma till det särskilda yttrandet och herr Hovhammars inlägg. Det är ganska intressant att man så här efteråt kan vara efterklok och påstå att det hade varit bättre om man gjort si eller så. Det är klart att det hade varit bättre om företaget gjort si eller så.

Vi socialdemokrater i länet krävde att regeringen skulle ta kontakt med företaget. Vi ställde två krav, nämligen för det första att regeringen skulle ta kontakt med företaget och för det andra att man skulle vidta åtgärder för att få i gång ett ökat byggande. Inget av de kraven har hörtsammats av de borgerliga regeringarna. Det hade dock funnits all anledning att ta kontakt med företaget och påtalat att det hade varit bättre om företaget gjort så. Men det skulle man ha sagt på ett tidigt stadium.

Det är litet konstigt att man i dag kommer med ett särskilt yttrande, som handlar om vad som kunde ha gjorts tidigare. Man hade ju ändå regeringsansvar under flera år. Därför ser jag detta yttrande såsom en dom över de regeringar som suttit. Visserligen har företaget ett ansvar det har jag sagt tidigare. Men också regeringen har ett ansvar att hålla efter företag, speciellt i en monopolsituation.

Byggkoncentrationsutredningens olika förslag avlämnades redan 1977 till regeringen. Vi hade då en regering, där även moderaterna ingick. Man har haft god tid på sig att överväga de förslagen för att förhindra en fortsatt monopolsituation, men man har inte gjort någonting. Därför finns det nu, som jag sade tidigare, stora förväntningar på förändringar. Jag tror dock att endast en socialdemokratisk regering vågar angripa dessa frågor och ta kontakt med företaget. Det räcker inte med att skriva ett särskilt yttrande. Det krävs också handling, när man har den möjligheten.

Anf. 129 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Vi skall inte göra för mycket partipolitik av detta. Frågan är alltför allvarlig. Till Lena Öhrsvik vill jag säga att ett enigt utskott, där även socialdemokraterna ställde upp, tydligt betonade att det här finns en gemensam linje.

När det gäller kontakter med företaget vill jag framhålla att varje företag, inte minst ett företag av denna storlek, självfallet måste ta sitt eget ansvar. Jag förmodar att det under åren har förekommit en hel del underhandskontakter mellan företaget och skilda myndigheter när det gäller sysselsättnings-situationen i Degerhamn.

Jag vill erinra om att problemen inom byggbranschen är stora och har förevarit under en lång följd av år. Men jag vet också att socialdemokraterna i valrörelsen gick ut och sade: Vinner vi valet, så skall vi se till att det blir fart på hjulen. Då skall det bli ett ökat byggande och därmed ökade möjligheter till trygga jobb i den här branschen och i Degerhamn.

Vi har ännu icke sett några resultat av de löftena, det är bara att konstatera.

Anf. 130 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag måste få säga några ord i anslutning till det senaste som herr Hovhammar yttrade. Det tar faktiskt litet tid innan åtgärderna får full effekt, men strax före jul fattade vi ändå beslut om ett investeringsprogram, som handlade om ett ökat byggande, om tidigareläggning av offentliga investeringar osv. Det beslutet kommer att få effekt på efterfrågan också när det gäller cement, men det tar givetvis litet tid innan det har hunnit träda i kraft med hela sin styrka.

Jag är säker på att det inte är de enda åtgärder som kommer att vidtas på byggandets område. Det har ju utlovats att man skall se över byggfrågorna i stort och också titta på byggnadsmaterialtillverkningen. Däremot är jag inte alls övertygad om att de här åtgärderna hade vidtagits, om vi inte hade fått en förändring till stånd när det gäller sammansättningen av regeringen.

Anf. 131 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Den politik som socialdemokraterna har fört sedan de kom i regeringsställning har tyvärr icke inneburit att svenskt näringsliv har fått något ökat intresse för investeringar. Man löser inte de här problemen genom att lägga på ytterligare bördor på företagen i ett tidigare hårt pressat näringsliv. Läger man exempelvis på nya löneskatter, utlovar man att vi skall få en proms och annat sådant, då minskar det viljan till företagsakti- viteter. Det är den nakna sanningen.

Anf. 132 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Erik Hovhammar sade att man inte skall göra partipolitik av den här frågan, eftersom den är alltför allvarlig för det. Det betyder alltså att varje gång moderaterna gör partipolitik av någonting så handlar det om en icke allvarlig fråga.

Anf. 133 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag har mycket riktigt sagt att vi inte skall lägga partipolitiska aspekter på den här frågan, men när Lena Öhrsvik nu senast tog upp en rent politisk fråga var jag självfallet i min fulla rätt att svara henne, även om det fick en viss politisk anknytning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 112

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

23 § Anslag till vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:17 om anslag till vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 134 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus och allmänna samlingslokaler infördes 1974. Anledningen var naturligtvis den oljekris man hade haft året innan. Fram till dags dato har staten betalat ut ungefär 8 miljarder kronor över statsbudgeten för denna verksamhet. För innevarande budgetår finns en ram på 1,9 miljarder, och regeringen föreslår nu en lika stor ram för nästa budgetår. Det är alltså mycket stora belopp som vi här diskuterar.

Enighet har hittills i stort rätt beträffande de stora satsningar som under åren gjorts på energibesparande åtgärder. Dock kan man notera att vi moderater fick kämpa hårt för att övertyga de andra partierna om att det var olämpligt och onödigt att ge direkta bidrag till de här åtgärderna. De utdelades orättvist, och pengarna användes många gånger felaktigt, bl. a. till byte av fasader o. d. Samtidigt kunde vi konstatera att här pågick en kraftig förmögenhetsomflyttning, som betalades av statskassan. Det hittillsvarande stödet har dock varit motiverat för att initiera ett energisparande samt för att ge information om värdet av och det riktiga i en energihushållning.

I dag kan vi konstatera att energibesparande åtgärder är mycket lönsamma. Sparandet inom såväl industrin som bostadssektorn är stort. Många åtgärder vidtas utan att man utnyttjar statens lån och bidrag. Statistiska centralbyrån har gjort en stor undersökning bland 5 488 småhus och konstaterar att över hälften av de energibesparande åtgärderna här hade vidtagits utan att vederbörande hade sökt något statligt lån för åtgärden.

Det finns därför i dag bärande skäl för att avveckla statens bidrags- och länegivning till energibesparande åtgärder i bostadshus. Ett sådant beslut är såväl sakligt som samhällsekonomiskt motiverat. Det viktiga i sammanhanget är att ett rejält utrymme för dessa investeringar garanteras på den prioriterade kreditmarknaden utanför statsbudgeten.

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

Herr talman! I ett läge där vi har ett budgetunderskott som närmar sig den svindlande summan av 100 miljarder kronor per år och där nuvarande lån belastar budgeten med 56 miljarder kronor i räntor, är det en tvingande nödvändighet att kritiskt pröva varje anslagspost i budgeten. Ingen kan då hävda att det anslag vi nu diskuterar har en så hög prioriteringsgrad att det icke kan ifrågasättas. Tvärtom borde alla kunna vara med om att överväga att avlasta statsbudgeten de ca 2 miljarder kronor som nu är aktuella.

Moderata samlingspartiet har med de här motiveringarna i sin partimotion föreslagit en avveckling av energisparstödet. Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3, som följer upp detta yrkande.

I reservationerna 4, 5, 6 och 7 behandlas ändringar i och tillägg till nu gällande regler för låne- och bidragsgivningen. Med hänsyn till att vi förordar en avveckling av verksamheten har vi inte funnit det meningsfullt att ta ställning till de här aktualiserade förslagen. Jag yrkar därför bifall till reservationerna 4-7 som är fogade till civilutskottets betänkande.

Anf. 135 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det är viktigt att samhället fortsätter att stimulera energihushållningen. Oljepriserna kan tillfälligt gå ned igen och minska lönsamheten i energihushållningen. Det vore oklokt att låta andras beslut om pris dirigera vår energipolitik.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag när det gäller lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostadshus och statliga byggnader och till rådgivnings- och besiktningsverksamheten i kommunerna.

Rådgivnings- och besiktningsverksamheten bör gå ut på att övertyga folk om det förnuftiga i att byta energisystem och att energihushålla. Det behövs stora kunskaper hos rådgivarna, såväl om tekniska möjligheter som om ekonomi och samhällets regler. Och det behövs förmåga att tillämpa dessa kunskaper på de aktuella husen. Det räcker inte med utställningar och allmänna tekniska råd. De flesta människor har inte förmåga att överföra utställningars och handböckers information till sin egen situation. Människor har inte klart för sig att de har rätt att få sitt eget hus besiktigt och få praktiska råd om hur de skall kunna energihushålla bättre. Resurserna räcker inte heller till sådan individuell rådgivning, och på många håll fattas också kompetensen hos rådgivarna.

Det oklokaste vi kunde göra vore att lagstifta om besiktningstvång och skyldighet att energihushålla. Sådana idéer har antagligen funnits med i diskussionen om den proposition som väntas till hösten om utökade styrmedel för kommunerna.

I centerns partimotion nr 1103 varnar vi för den kostsamma byråkratisering och passivisering av husägarna som kan bli följderna av sådant tvång. Det är betydligt effektivare att lägga resurserna på att öka rådgivarnas möjligheter att nå i första hand de mest motiverade och därefter visa hur mycket nytta dessa hade av energisparåtgärderna för att få de mer svårstartade att följa efter.

En intressant idé presenterar Åke Holmqvist vid bostadsstyrelsen på ett

något drastiskt sätt i energisparkommitténs utmärkta tidskrift *Energihushållning*, nr 1 i år: "Jag vill se energirådgivaren som en försäljare av energihushållning. --- Vill inte husägaren göra något åt sitt hus måste rådgivaren för sin överlevnad se till att han ändrar sig. Rådgivaren borde med andra ord arbeta som om han levde på provision." Att tvinga folk är både olämpligt och ineffektivt. Att övertyga startar skapande processer.

I samma publikation finns en intervju med Birgitta Dahl, vilken lovar gott för framtiden. Hon säger: "Folkomröstningen har givit oss de riktlinjer vi har att arbeta efter. Därför är det ohållbart att diskutera fram och tillbaka om ändrade värderingar och annat som skulle kunna ge kärnkraften en chans."

Birgitta Dahl har också i en riksdagsdebatt med Börje Hörnlund försäkrat att socialdemokraterna håller fast vid beslutet att avveckla kärnkraften senast år 2010 och att tillåta högst 12 reaktorer. Det är med stor glädje jag konstaterar att det alltså finns en mycket stor majoritet i riksdagen för en kärnkraftsfri energipolitik. De två folkrörelsepartierna, socialdemokraterna och centern, drar åt samma håll nu och kommer att lyckas avskaffa kärnkraften!

Nu är det socialdemokraternas sak att visa att man kan undvika att låsa sig för mer el än vad som lätt kan framställas också långsiktigt. Vi varnade i samband med folkomröstningen för att det blir en svår uppgift, när man släpper fram så mycket kärnkraftsel och bygger upp en större elkapacitet än vad som är motiverat.

Den totala energiförbrukningen minskade under perioden 1973–1982 med 1,4 % per år. Det är ett trendbrott. Under hela 1960-talet ökade förbrukningen, och 1975 sade den socialdemokratiska regeringen att en minskad *ökningstakt* med 2 % per år var ett mycket ambitiöst program. Nu har verkligheten visat att energiförbrukningen minskade under den nämnda tioårsperioden med 1,4 % per år.

Inom den s. k. övrigsektorn, som huvudsakligen omfattar byggnader, minskade energianvändningen med 2,8 % per år i genomsnitt. Men elanvändningen ökade inom denna sektor kraftigt, med 6,3 % per år. All den elektricitet som produceras måste man ju försöka sälja. Det är därför stor risk att den direktverkande elvärmens växer alltför kraftigt.

Linje 2 i folkomröstningen var medveten om att elvärmens är ett problem. "Åtgärder vidtas för att styra elkonsumentionen bl. a. för att förhindra direktverkande elvärme i ny permanentbebyggelse", står det på 2-ans baksida.

Jag tycker att man dåligt lever upp till detta löfte. De krav som ställs för att ett hus skall få dispens från elvärmeförbudet är alltför låga. Det går att bygga både billigt och elegant, så att den energi som behöver tillföras speciellt för uppvärmningen är nästan försumbar. T. ex. Mats Wohlgasts metoder, som prövas på flera håll, visar att detta är möjligt utan någon invecklad teknik. I sådana fall är det naturligt att tillåta någon kilowatts element, och det vore omotiverat att kräva ett dyrbart energisystem. Men nu är det risk att man släpper igenom direktverkande el så lättvindigt att det blir regel i nybyggda

Anslag till vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

villor i stället för undantag.

I branschen säger man att det har varit bra med restriktionerna när det gäller elvärme, därför att det har gett den tekniska utvecklingen en knuff framåt. Det är att tro tekniken om alltför litet, när man bara kräver att det skall sparas 40 % av behovet av elenergi för radiatorerna i jämförelse med Svensk byggnorm 1980.

Utskottets majoritet säger att "den nu gällande regeln om vad som skall definieras som energisnål byggnad kan komma att ses över när energiprogrammet skall omprövas omkring år 1985".

Centern tycker att det är viktigt att branschen får klart besked så fort som möjligt. Vi har i vår reservation föreslagit att riksdagen skall besluta att redan nu skärpa kraven och att man vid omprövningen 1985 skall kräva 60 % bättre energihushållning för både varmvatten och värme än vad som krävs i Svensk byggnorm 1980 för att dispens från förbudet mot direktverkande elvärme skall lämnas. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 136 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vpk har i en partimotion angående energipolitiken ägnat rätt stort utrymme åt frågan om energihushållningen. Att denna motion i detta sammanhang inte har varit föremål för någon behandling i civilutskottet synes närmast vara betingat av att yrkandena i motionen har ansetts vara sådana att de skall behandlas i näringsutskottet. Vi kommer därför senare att diskutera dem. Med anledning av att jag har anslutit mig till reservationen nr 1 i betänkandet vill jag ändå säga några ord om energihushållningen, just det som betänkandet handlar om.

En effektiv och långt driven hushållning med energi är nödvändig för att Sverige skall kunna avveckla kärnkraften och kraftigt minska beroendet av kol- och oljeimport. Detta är alla överens om. Men dels – och det är en förstahandsfråga – gäller det att åstadkomma en effektiv energianvändning, dvs. att se till att motorer och eldrivna maskiner och anläggningar av olika slag systematiskt förnyas på ett sådant sätt att energisnåla anläggningar prioriteras. Dels måste hela vårt byggnadsbestånd systematiskt och medvetet ges en energisnål karaktär. Det är en framtidsinvestering, som ger utdelning i form av många tusentals arbeten både på byggnadssidan och inom industrin. Dels behövs det slutligen medel för att styra energianvändningen så, att inte högvärdig energi i massomfattning förbrukas för ändamål som kan tillgodoses med lågvärdig energi.

Det finns många och starka intressenter då det gäller tillförsel av energi. Användningen av energi blir ofta en sekundär fråga. På det området finns det inte lika starka påtryckarorganisationer. Men ur samhällets synpunkt är det inte likgiltigt. Det finns ingen anledning att ge efter för de krafter vilkas huvudintresse är att oavbrutet höja nivån för energianvändningen. Det gäller som en allmän regel.

Både inom industrin och i övrigsektorn, hushållen, används i stor utsträckning eldrivna apparater och maskiner. Vanligen är de konstruerade från helt andra utgångspunkter än att vara energisnåla. Genom att

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

systematiskt prioritera energisnål utrustning vid förnyelse av apparaterna och maskinerna i fråga finns det omfattande energivinster att göra. Som exempel från övrigsektorn kan jag nämna en undersökning som gällde en speciell hushållsapparat, nämligen diskmaskinen. Denna undersökning visade att den mest elförbrukande maskinen använde nästan tre gånger så mycket energi som de mest energisnåla.

Sammantaget inom industri och övrigsektor rör det sig om möjligheter att spara energi av mycket stor omfattning – i storleksordningen hela effekten av två kärnkraftverk. Den hittillsvarande effekten av energisparande i befintlig bebyggelse är helt otillräcklig. Tillgängliga uppgifter visar på en ökande eftersläpning i förhållande till det uppsatta sparmålet. Det behövs alltså kraftigare styrmedel för att åstadkomma den minskning av energianvändningen inom området på ca 48 TWh som förutsatts och som budgetpropositionen också talar om.

Det är gott och väl att de regler som gäller för kommunernas ansvar och befogenheter inom det här området kommer att ses över. Det är bra, men det är inte tillräckligt. Det otillräckliga resultatet hittills tyder på att kraftigare styrmedel är helt nödvändiga. Om inte sådana sätts in blir energisparmålet för bebyggelsen i stort sett bara önsketänkande.

En god hushållning med energin innebär också att inte använda högvärdigare energi än ändamålet kräver. Den omfattande konverteringen till elvärme innebär brott mot den regeln för god hushållning med elenergi.

Om vi i enlighet med vissa planer eller prognoser bygger ut elvärmen i skilda former till att omfatta bortåt 30 TWh är det ett omfattande slöseri med högvärdig energi. Uppvärmningen av inneluft till höga gradtal bör inte annat än i undantagsfall ske genom elkraft. Den omfattande utbyggnaden av elvärmen innebär också att vi med tusen trådar bokstavligen knyter oss fast vid en mycket hög elkonsumtion och därmed gör det mycket svårare att avveckla kärnkraften. Naturligtvis innebär låsningen vid elvärmen att avvecklingen försvåras genom den tröghet som konverteringen från elvärme till annan uppvärmning utgör, både kostnadsmissigt och praktiskt. Samtidigt innebär trycket från kärnkraftselen att utvecklingen av alternativ elproduktion förhindras eller i vart fall starkt försvåras.

Herr talman! Under folkomröstningen talades det mycket om att förhindra direktverkande el för uppvärmning. Birgitta Hambraeus har i sitt inlägg erinrat om det. I praktiken är det snarare tvärtom – direktverkande elvärme stimuleras. I sak innebär det utan tvivel att avvecklingen försvåras. Den elanvändning som direkt i bebyggelsen kan tillåtas för uppvärmning bör uteslutande vara den som går åt för att tillvarata lågtemperaturvärme genom värmepumpar.

Dirrektverkande elvärme i tillkommande bebyggelse bör inte alls tillåtas. En plan måste utarbetas för hur den uppvärmning som nu sker med el skall ersättas av bränslen eller andra energikällor.

Detta, herr talman, kan sägas utgöra bakgrunden till vår anslutning till reservation 1 till utskottets betänkande, som jag härmed yrkar bifall till.

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

Anf. 137 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag skall ägna mig åt de avsnitt i utskottsbetänkandet där centerns företrädare, och därmed utskottets ordförande, inte ingår i majoriteten. Jag utgår från att utskottsordföranden på sedvanligt sätt senare kommer att företräda majoriteten i övriga delar.

Jag skall alltså begränsa mig till två områden, dels det som gäller villkor för installation av direktverkande elvärme – dvs. reservation 1 från centern och vpk – dels området som gäller besiktning av fastigheter, där centern har ett särskilt yttrande.

Först vill jag resonera litet grand kring undantagsreglerna från förbudet mot installation av direktverkande elvärme. Det är en gammal bekant för civilutskottet – en rätt välkänd och genomdiskuterad fråga. Den motion som kom i år innehöll egentligen ingenting nytt, inga nya argument eller sakupplysningar. Men i betänkandet är det en sak som är ny. Tidigare har nämligen utskottet varit enigt i sitt avslagsyrkande. I dag är centern tillsammans med vpk-företrädaren reservanter. Med hänsyn till att fakta i målet och därmed också de tidigare debatterna är välkända skall jag avstå från att upprepa våra argument och bara yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Så, herr talman, över till den del som gäller besiktningen av fastigheterna. Bakgrunden i den här delen är centerns partimotion. I den sägs det bl. a. att "regeringen i budgetpropositionen har aviserat bestämmelser om obligatorisk besiktning av alla fastigheter med möjligheter att ålägga fastighetsägarna att vidta lämpliga energisparåtgärder". Detta är ett citat ur utskottsbetänkandet, och på den punkten är vi alltså eniga.

Litet längre fram skriver vi med samma enighet: "I budgetpropositionen har inte, såsom anförs i motionen, aviserats bestämmelser om obligatorisk besiktning av fastigheter." Därmed borde saken vara utagerad! Kan det sägas tydligare, fru Hambræus? Man har byggt motionen på någonting som inte finns, och därmed borde som sagt frågan vara avförd från dagordningen.

Men centern följer upp detta i ett särskilt yttrande. I detta särskilda yttrande heter det: "Vi förutsätter att ett eventuellt nytt förslag från regeringen – – –". Hur då nytt förslag? Finns det ett gammalt? Jag trodde vi var överens om att det inte fanns något gammalt förslag. Det särskilda yttrandet är märkligt på ytterligare sätt, herr talman. Centern menar att besiktningen skulle utformas med utgångspunkt i en frivillighet. Det leder enligt mitt synsätt omedelbart till en fråga: Frivillighet i vilket avseende och hur? Det skulle, tror jag, vara nyttigt att få veta hur man från centerhåll ser på det här genom att få svar på tre principiella frågor:

– Avvisar centern besiktningen som grund för planering av olika energisparåtgärder?

– Avvisar centern tanken att besiktningen skall vara genomförd för att man skall få lån eller bidrag från samhället?

– Avvisar centern besiktningen som medel för att se till att de lån eller bidrag som lämnas används på rätt sätt och att vidtagna åtgärder hålls uppe

på en kvalificerad nivå?

Jag tror att det skulle vara bra om vi fick utrett hur centern ser på frivillighetslinjen i just de här sammanhangen. Jag tror också att det skulle vara bra, inte minst för centern och vissa andra, att precisera tankarna på de här punkterna innan man begär att andra skall utforma förslag som bygger på en så oformlig grund som detta särskilda yttrande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i alla delar.

Anf. 138 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Jag använde en stor del av mitt anförande till att tala om hur jag ser på frivillighetslinjen och till att argumentera för att det är effektivare att försöka sätta i gång människors vilja än att tvinga. De konkreta frågor som Per Olof Håkansson läste upp har jag inte haft tillfälle att i detalj begrunda, men det måste stå helt klart var centern står när det gäller frivillighetslinjen. Att sätta i gång en byråkratisk apparat med tvång till besiktning av samtliga hus och tvång till energihushållning mot fastighetsägarens vilja är enligt vår åsikt inte bara olämpligt utan också fruktansvärt ineffektivt. I själva verket är det ju en väldig förmån för fastighetsägare att ha tillgång till kompetent folk som kan hjälpa dem att minska deras utgifter för energin; energin är ju dyr, och det saknas ofta kunskaper om hur man skall kunna minska de stora energiutgifterna. Vi måste därför göra klart för människor att det här är en väldig tillgång. Problemet är att energibesiktningen ännu inte är så utbyggd i kommunerna att varje människa har reda på att man kan få råd och hjälp som gör att man frivilligt utnyttjar de lån och bidrag som gör det möjligt att energihushålla.

Anf. 139 PER OLOF HÅKANSSON (s) replik:

Herr talman! Av fru Hambræus replik drar jag slutsatsen att man numera egentligen inte står bakom det som är skrivet i det särskilda yttrandet.

Jag vill gärna säga att det icke är meningsfullt att resonera om de väldigt avgränsade områden som man fortsätter att göra från centerns sida. Jag skulle vilja rekommendera att man funderar i ett mycket klarare och vidare systemtänkande, att man försöker se energitillförsel och energianvändning i ett sammanhang och som ett system, och inte diskuterar olika enskilda delar. Man bör också försöka lösa de olika målkonflikter som naturligen finns i den praktiska tillämpningen inom energiområdet. Det duger inte längre att resonera så som man gör från centerns håll om vad vi inte får göra. Vi måste kunna bestämma oss för vad vi får göra och vad vi skall göra och också se till att genomföra det. Jag tror inte att vi klarar de uppgifter som förestår om vi inte har ett fullgott underlag, ett så gott underlag som vi kan skaffa oss, och då är besiktningen ett oerhört viktigt instrument.

Anf. 140 LARS ANDERSSON (s):

Herr talman! I civilutskottets betänkande 1982/83:17 behandlas motionen 2091, i vilken påpekas behovet av riktlinjer för var värmepumpar för bostadsfastigheter skall få installeras. Jag tänker ytterligare kort motivera

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet.
m. m.*

varför sådana regler behövs.

Värmepumpinstallationer utgör i dag, och kommer förmodligen att utgöra också under hela 1980-talet, en lönsam investering både samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt. Framst gäller detta stora värmepumpar med t. ex. avloppsvatten som värmekälla men också värmepumpar installerade i bostadsfastigheter. För värmepumpar som installeras just i bostadsfastigheter utgår statliga energilån med subventionerad ränta, vilket i de flesta fall är en förutsättning för att uppnå en någorlunda god lönsamhet på installationen. Som påpekas i motion 2091 är värmepumpar som installeras utanför fastlagda fjärrvärmeområden väl motiverade, eftersom energibesparingen är stor och alternativen då främst är direktverkande el eller egen oljepanna. Inom befintliga eller planerade fjärrvärmeområden kan däremot, allt beroende på de lokala förutsättningarna, värmepumpinstallationer i enskilda fastigheter stå i direkt strid med både den lokala och den nationella energipolitiken. För att ytterligare förtydliga detta vill jag här kort redogöra för ett par aktuella exempel.

Statens industriverk, SIND, som är tillsynsmyndighet för den kommunala energiplaneringen, har beslutat att Skövde kommuns energiverk är skyldigt att leverera el till drift av en grundvattensvärmepump för fastigheter inom ett fastlagt fjärrvärmeområde. Fastigheterna ligger alltså så till att de kan anslutas till det kommunala fjärrvärmenätet. Kommunens planering ser ut så, att år 1984 skall spillvärme levereras till fjärrvärmenätet från en närbelägen industri, och år 1985 tillkommer en sopförbränningsanläggning och en fliseldad anläggning. Skövde kommun kommer med dessa åtgärder för de aktuella områdena att reducera oljeberoendet till mindre än 5 %.

Om nu fastigheterna ansluts till fjärrvärme samtidigt som värmepumpinstallationen genomförs kommer spillvärme och sopförbränningsvärme under vissa årstider att få kylas bort. Om fastigheterna däremot inte ansluts till fjärrvärme utan behåller oljepannan för produktion av tillskottsvärme när värmepumpen inte räcker till har värmepumpinstallationen gjort att ett högre oljeberoende bibehålls. De statliga energilånen för installation av värmepumpar medverkar i detta fall till att värmeenergi som skulle kunna användas för uppvärmning av fastigheterna i stället kyls bort till ingen nytta, samtidigt som fastigheternas elbehov ökar. Detta kan inte vara riktigt.

Ett annat exempel är Avesta kommun, som i dag klarar sin fjärrvärmeförsörjning med olja och avfall och där förhandlingar pågår med två tunga industrier om framtida spillvärmeleveranser. Med denna uppläggning av energiförsörjningen, som man också har fått statligt stöd till, kommer Avesta kommun under perioden maj–september att täcka hela sitt fjärrvärmebehov med avfall.

Precis som i andra kommuner planerar nu enskilda fastighetsägare i Avesta att med hjälp av statliga lån installera frånluftsvärmepumpar i fjärrvärmeanslutna fastigheter. Om detta sker måste befintliga produktionsanläggningar för fjärrvärme kompletteras med kyltorn för att kyla bort värmen från avfallsförbränningen under tiden maj–september. Ett optimalt utnyttjande av tillgängliga energiresurser förhindras alltså av värmepumps-

installationerna.

Till de nu nämnda exemplen skall läggas det som påpekas i motion 2091, nämligen att värmepumpar inom fjärrvärmeområden minskar möjligheterna till den framtida elproduktion i kraftvärmeverk som är en nödvändighet för att kärnkraftsavvecklingen skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt.

I civilutskottets betänkande, där motionen behandlas, förutsätter utskottet att ytterligare åtgärder i linje med vad som anförs i motionen skall övervägas vid beredningen av den proposition om kommunal energiplanering som skall föreläggas riksdagen i höst. Jag hoppas att jag med de nu redovisade exemplen ytterligare har påvisat vikten av att riktlinjer utformas, allt för att undvika konflikter mellan energipolitikens olika delmål.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (villkor för installation av direktverkande elvärme)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 65 för reservation 1 av Kjell Mattsson m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (lägsta godkända kostnad och ramar för lån till energibesparande åtgärder i bostadshus m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 79 för reservation 2 av Rolf Dahlberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (anslag till information m. m. i energifrågor)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1982/83:18 Planväsendet (prop. 1982/83:100 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 112

Onsdagen den
6 april 1983

*Anslag till vissa
energibesparande
åtgärder inom
bostadsbeståndet
m. m.*

Onsdagen den
6 april 1983

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:19 om fastighetsbeteckningsreformen.

Anf. 141 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Den nya fastighetsbeteckningsreformen har mött kritik. Redan innan beslut fattades ifrågasatte man reformen starkt. I de områden där den nu har genomförts har den mött motstånd. Kritiken har ökat i takt med att reformen genomförts. Det är ett observandum. Kritiken gäller främst det faktum att socken tas bort som registerområde och ersätts med kommun. Det finns anledning att ta fasta på den kritiken.

I den vid civilutskottets betänkande nr 19 fogade reservationen föreslås att den nuvarande beteckningsreformen upphävs och ersätts av en reform där socken och stad utgör registerområden. I redan beteckningsändrade områden föreslås en återgång till socken och stad som registerområden. De tillkommande dubbelnamnen föreslås bli upplösta. Det bör ankomma på regeringen att närmare utforma regler och preciseringar om hur reformen skall genomföras i detalj. Kommunala synpunkter bör därvid vara vägledande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid civilutskottets betänkande nr 19. Skälen härtill är flera.

Av remissvaren beträffande lantmäteriverkets utredning om olika besparingsalternativ framgår att en övervägande del av kommunerna förordar att socken skall utgöra registerområde. Det är naturligt att kommunerna gör det. De är närmast verkligheten och kan därmed klarast bedöma de praktiska konsekvenserna av den nya reformens innehåll. Kommunerna får också stå för en stor del av de kostnader som reformen för med sig. Som jag ser på saken finns det därför anledning att fästa stor vikt vid vad kommunerna säger i det här fallet.

Huvudinvändningarna mot den nya beteckningsreformen är tre till antalet:

Den första invändningen gäller de kulturhistoriska aspekterna. I och med att kommun, inte socken, väljs som registerområde, föreligger en risk att många sockennamn på sikt kommer att försvinna. Även de kulturhistoriskt sett mest värdefulla ort- och sockennamnen kommer att bli svårare att bevara, även om det föreskrivs att dessa skall bevaras.

Den andra invändningen gäller sockenangivelsen, som är en klar geografisk angivelse. Tar man bort sockenangivelsen, förlorar fastighetsbeteckningarna sin viktiga lokaliseringfunktion. Sockenbegreppet är inarbetat i folks medvetande. Det är enkelt och går att använda i alla sammanhang.

Den tredje invändningen gäller den språkliga förbistring som uppstår i och med reformens genomförande. Nya dubbelnamn kommer att växa fram, som i de flesta fall språkligt ter sig främmande och oriktiga. Dessutom saknar de lokalgeografisk förankring. En sammanblandning av de nya namnen och de

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

gamla vedertagna namnen, som är väl etablerade, går inte att undvika. Det kommer därför att bli svårt att undvika förväxlingar.

Tanken på socken som registerområde har länge avvisats med motivering-
en att datatekniken inte skulle kunna inrymma både det nuvarande
jordregistret och ett i stort sett bibehållet stadsregister. Utvecklingen inom
datatekniken visar nu att detta är möjligt. Därför föreligger inte längre några
skäl för att slopa socken som registerområde.

Den nya reformen blir dyr för samhället att genomföra. Därför har tidigare
överbäganden om förändringar i besparande syfte gjorts. Det är bakgrunden
till att lantmäteriverket fått uppdraget att genomföra en utredning. Den har
också genomförts. Fyra olika besparingsalternativ har därvid presenterats.
De har nu remissbehandlats.

Bostadsministern avvisar emellertid samtliga fyra besparingsalternativ och
föreslår att reformen skall genomföras som beräknat, utan några ändrade
regler. Det är något märkligt mot bakgrund av det ekonomiska läge vi f. n.
har. Utskottets majoritet tillstyrker vad bostadsministern anför i propositionen
i denna del.

Förslaget i reservationen till förändringar i beteckningsreformen samman-
faller till övervägande del med lantmäteriverkets besparingsalternativ 3. Det
alternativet tillstyrks och förordas också av Svenska kommunförbundet. I
lantmäteriverkets utredning anges den totala kostnadsminskningen för
samhället direkt och indirekt ligga någonstans mellan 6 och 19 milj. kr.

Även ekonomiska motiv föreligger således för att avbryta den pågående
beteckningsreformen och ersätta den med en ny enligt reservanternas
förslag.

Utskottsmajoriteten motiverar sitt ställningstagande till motionernas krav
med att avgörande vikt inte lagts vid de direkta kostnader som blir följden av
en direkt ombyggnad av datasystemet. Hänsyn har, menar utskottsmajori-
teten, också tagits till de skilda – inte endast statliga – register på andra
områden som byggs upp utifrån nu gällande principer och som då
underförstått också måste ändras, vilket medför kostnader. Också enhetlig-
heten betonas.

Att utskottsmajoriteten inte tagit hänsyn till de direkta kostnaderna har
jag redan konstaterat då jag angivit att samtliga besparingsalternativ har
avvisats. Om detta kan anses något lättsinnigt är ju nästa påstående, om
konsekvenserna för övriga icke statliga register, dock direkt felaktigt. Får jag
erinra om att den nuvarande beteckningsreformen endast genomförs i fyra
län. Det ligger således betydligt mindre av konsekvensändringar som
drabbar övriga register och kostnader i samband därmed, i det förslag som
förs fram i reservationen. Från den utgångspunkten finns det således ingen
anledning att tveka inför en återgång. Enhetligheten blir ju också, såvitt jag
förstår, lika homogen med socken och stad som registerområde som med
kommun.

Herr talman! Utskottsmajoritetens motiveringar håller inte. Jag yrkar än en gång bifall till reservationen i civilutskottets betänkande nr 19.

I detta anförande instämde Anna Wohlin-Andersson (c), Lennart Brunander (c) och Bertil Danielsson (m).

Anf. 142 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är inte första gången fastighetsbeteckningsreformen är uppe till debatt i kammaren. Det blir nu tionde gången som vi här i riksdagen skall behandla frågan. Och det är beklagligt att någon avgörande förbättring under den tiden inte har fått ske. Det handlar ju i verkligheten om en mycket omfattande, tidskrävande, dyr, onödig och olämplig reform, som har varit uppe till behandling gång på gång.

Civilutskottet borde därför under årens lopp, enligt min uppfattning, ha tillägnats sig en stor kännedom om den här frågan – men så tycks inte vara fallet. Och det är med stor förvåning jag har tagit del av civilutskottets skrivning. Den verkar vara ägnad att ge oss beslutsfattare här i riksdagen och övriga läsare den felaktiga uppfattningen att motionsförslagen innebär att den pågående beteckningsreformen skulle ersättas av en annan beteckningsreform.

Det vi motionärer har sagt är att den nuvarande beteckningsreformens genomförande, enligt rådande riktlinjer, omedelbart bör avbrytas. Vad vi önskar är alltså att den miljonrullning som den nuvarande beteckningsreformen innebär skall stoppas och att socken eller stad behålls som registerområde vid övergången från jordregister/stadsregister till nytt fastighetsregister.

Det förhållandet att vi samtidigt föreslår att vissa åtgärder ändå skall vidtas eller kunna vidtas innebär inte att en annan beteckningsreform föreslås. Jag kan inte heller, efter att noggrant ha läst igenom motion 2095, finna något som kan tolkas på det sättet att en annan beteckningsreform föreslås där.

Är det möjligen så att utskottet menar att en återgång till socken/stad i det fåtal kommuner där nytt fastighetsregister är i drift, skulle innebära en annan beteckningsreform? Låt mig då bara hänvisa till vad bl. a. Kommunförbundet har skrivit i ett betänkande:

”Genomförda beteckningsändringar rubbas ej utom i fråga om de nykonstruerade dubbelnamnen. Dessa återföres till sin enkla form i den mån kommunen inte önskar annat.”

Läser man vidare i utskottets recittext, finner man ytterligare felaktigheter. Utskottet ger läsaren det felaktiga intrycket att förslaget innebär att vissa kommuner skulle kunna ha kommunen som registerområde under det att övriga har socknar och stadsregisterområden. Det framgår klart av de förslag som lagts fram att registerområdet föreslås få benämningen stad resp. socken även i de fall utskottet syftar på.

Låt mig ta några exempel: Stockholms stad, Malmö stad och Täby socken i stället för Stockholms kommun, Malmö kommun och Täby kommun. Det är den enda verkan förslaget får i sådana fall.

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

Detsamma gäller då fastighetsregistreringsmyndigheten är statlig och hela kommunen utgör ett registerområde. Exempel: Lidingö stad och Burlövs socken i stället för Lidingö kommun och Burlövs kommun.

Registerområdesbenämningen framgår av fastighetsbeteckningen då denna är uppställd för manuell hantering: Fregatten 12 i Stockholms stad, Berga 3:2 i Täby socken. Vid ingång i det nya fastighetsregistret märks däremot ingen skillnad. Då används datahanteringsmodellen Stockholm Fregatten 12 resp. Täby Berga 3:2 oavsett om registerområdet benämns kommun, stad eller socken.

Argumentnöden tycks vidare vara påtaglig när man i utskottsmajoritetens text hänvisar till vilka län som skall ha reformen fullt genomförd vid utgången av budgetåret 1986/87. Denna uppräknig av län, där reformen beräknas vara helt eller delvis genomförd vid den tidpunkten, utgör verkligen inget skäl för att nu driva en onödig, olämplig och dyr reform vidare. Man frågar sig om utskottsmajoriteten i brist på argument försöker förvillia läsaren.

Sedan hänvisar utskottet till bostadsministerns uppfattning att lantmätarverkets utredningar och viss remissbehandling därav har visat att beteckningsreformen i sin nuvarande form är i stort sett rationell.

Herr talman! Det finns enligt min uppfattning mycket att säga om den märkliga skrivningen i propositionen och mycket att bemöta även i de inledande redogörelserna på s. 110–114 i proposition 100 bil. 13. Låt mig först visa hur man behandlar remissyttrandena. Man räknar upp hela 82 instanser som avgivit remissyttranden varpå man redogör för remissutfallet på 47 rader, i verkligheten 43 fulla rader.

Beslutsfattarna i civilutskottet och i riksdagen ges alltså inte tillfälle att bilda sig en egen uppfattning utifrån remissyttrandena. Det är första gången som den här frågan har remissbehandlats, bortsett från den mycket summariska behandlingen före 1968 års beslut.

Av 279 kommuner har nu 25 kommuner yttrat sig. Alla 279 borde enligt min uppfattning ha fått tillfälle att göra det. Dessutom har Kommunförbundets remissyttrande om beteckningsreformen berörts bara i fråga om kostnadsbedömningen, och därvid gör man ett direkt felaktigt påstående om vad Kommunförbundet har sagt. Vidare förtiger man att det har talats om kostnaderna för staten också.

Men, herr talman, låt mig återkomma till frågan om den här beteckningsreformen är rationell eller ej. Man behöver enligt min uppfattning inte gå längre än till skrivelser till civilutskottet och lantmätarverket och till Kommunförbundets remissyttrande för att få en lång rad belägg för att reformen är allt annat än rationell. Låt mig ta ett smakprov.

Beteckningsreformen medför ett behov av korslistor över gamla och nya beteckningar. Både levande och döda, dvs. existerande och ej längre existerande, fastigheter får nya beteckningar. Korslistorna erbjuds av CFD till försäljning. Enbart de ca 4 000 döda fastigheterna i Huddinge kommun upptar ca 200 sidor korslistor. Tala om rationalitet!

1974 års riksdagsbeslut medförde att beteckningarna i de nya fastighetsregistren inte är enhetliga. Från jordregistret och stadsregistret behålls både

Onsdagen den
6 april 1983

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

typen Berga 3:2 och typen Eken 4 – på fastigheter i byggnadskvarter o. d. Det som departementschefen anför här innebär emellertid att han dels klassar sådana beteckningar som enhetliga, dels klassar de fullständiga beteckningarna som enhetliga även efter återgång från kommun till socken resp. stad som registerområde. De gamla städerna har ju aldrig ingått i sockenindelingen.

Bortsett från återgången från stad eller socken som registerområde innebär vårt förslag ingen rubbning av redan genomförda beteckningsändringar, utom i fråga om de nykonstruerade dubbelnamnen. Att, om kommunen så önskar, återgå från exempelvis Rådmanö-Gillberga 3:5 i Norrtälje kommun, en beteckning som inte lär slå igenom i den bygden under överskådlig tid, till den hävdvunna enkla och korta beteckningen Gillberga 3:5 i Rådmanö socken – det skulle inte vara en åtgärd som av allmänheten uppfattas som krånglig och onödig utan skulle tvärtom ses så, att man i tid rättar till ett begånget misstag. Och i de fall då dubbelnamn ej tillskapats skulle det uppenbart vara till stor vinning att beteckningarna åter blir lokaliserade på kommunal nivå. Det som däremot, herr talman, verkligen skulle vara onödiga kostnader och av allmänheten uppfattats som krångligt och onödigt vore att fortsätta med denna s. k. reform i den helt övervägande del av Sverige som ännu inte drabbats.

Vidare kan vi fråga oss hur man i propositionen kan skjuta fram en kostnad om ca 5 milj. kr. som något mycket väsentligt, när man strax före har visat att de fyra besparingsalternativen totalt skulle ge besparingar om 13,5 till 37 milj. kr. Posten om ca 5 milj. kr. är därvid, liksom andra möjligen uppstående kostnader, medtagna i beräkningen. Och, herr talman, kan man påstå att ändringen totalt sett skulle medföra merutgifter för staten? Det strider ju direkt mot vad som sägs på s. 113 om alternativen 3 och 4 i propositionen. Och hur kan man tillåta sig att bara tala om konsekvenserna för staten? Det är ju en "reform" som kostar massor med miljoner för hela samhället och främst då kommunerna.

Dessutom blir den fyra rader korta redovisningen i propositionen av den viktiga kostnadsaspekten alldeles särskilt anmärkningsvärd om man jämför med KEA-rapporten av den 22 november 1982. Skall inte en rapport som även departementsföreträdare står bakom beaktas när en proposition skrivs? Efter det att beteckningsreformen genomförts i fyra län handlar det ändå om att spara minst 37,5 milj. kr. för staten och minst 60 milj. kr. för kommunerna och att dessutom undgå alla de framtida följdverkningar som jag tillsammans med andra motionärer tidigare har påpekat.

När nu de av föredraganden givna motiveringarna inte håller, kan man fråga sig: Vilka skäl kan då finnas för att fortsätta att driva reformen? Ovilja att ändra inkörda rutiner? Önskan att slå vakt om befintliga arbetsuppgifter, även om de är onödiga? Eller prestigeskäl hos berörda myndigheter?

Utskottet däremot medger fördelarna men åberopar nackdelarna med ett beslut enligt förslaget i motionen. Inga sådana påstådda nackdelar redovisas mer än dels kostnader för ombyggnad av datasystemet, dels att hänsyn måste tas till register som byggts upp på andra områden. Utskottet har tydligen inte

kunnat finna fler nackdelar. Reflexionerna gör sig själva enligt min uppfattning. Avgörande vikt bör självfallet fästas vid alla de direkta och indirekta kostnader samt andra följdverkningar för staten, kommunerna och övriga som kan inbesparas genom ett slopande av den nuvarande reformen. Utredningsuppdraget till LMV syftade ju till att uppnå besparingar.

När bl. a. finansdepartementets företrädare står bakom KEA-rapporten med dess försiktigt beräknade men ändå höga kostnadssiffror, är det synnerligen anmärkningsvärt för att inte säga avslöjande att utskottet inte berör besparingsaspekten. Utskottet berör inte heller den viktiga frågan om att beteckningarna bör vara lokalisering på kommunal nivå, vilket de enligt det nuvarande systemet inte är.

Det argument som utskottet tar fram om register på andra områden är ovanligt svagt. Beteckningsreformen är ju ändå bara i sin början. Även om man mot alla förnuftsskäl fortsätter med denna reform, måste ju registren under decennier framåt vara uppbyggda för att klara jordregister- och statsregisterbeteckningar på fastigheterna. Enhetligheten i det nuvarande systemet, som är av stort värde för många avnämare enligt utskottet, försvinner inte om man går över till ett annat och billigare system. Det har också departementschefen konstaterat i propositionen.

Nu slutar jag min textanalys med att säga att utskottets påpekande om att sockentraditionen inte i allt kan och bör bygga på registerbeteckningarna samt att den eljest levande namntraditionen har väsentlig betydelse tyder på argumentnöd. Att ett bevarande av sockentraditionen inte i allt kan och bör bygga på registerbeteckningarna utgör förvisso inget skäl för att slopa den traditionsbevarande och dessutom lokalisering sockenuppgiften i fastighetsbeteckningen. Detsamma gäller om stad. Jämför t. ex. Lärkan 2 i Visby stad med Lärkan 2 i Gotlands kommun och Eken 4 i Gränna stad med Eken 4 i Jönköpings kommun.

Detta, herr talman, tycker jag klart visar vilken avgörande och lokalisering betydelse en förändring av den nuvarande fastighetsbeteckningsreformen skulle få, om man följde de intentioner som vi motionärer har förespråkade.

Jag har också svårt att tro på uppgifterna att en återgång till socken/stad på registerområdet skulle kräva en ombyggnadskostnad hos CFD av den storlek som har nämnts i bl. a. propositionen. Med beteckningarna redan i datahanteringsuppställningen blir det ju, där nytt fastighetsregister redan förs, bara frågan om att förkorta och förenkla Rådmansö-Gillberga 5:3 i Norrtälje kommun till Gillberga 5:3 i Rådmansö socken eller, när man ej behöver konstruera dubbelnamn, att ändra Norrtälje Berga 3:2 tillbaka till Rådmansö Berga 3:2. Det förefaller mer sannolikt att det är öppnandet av möjligheten att bibehålla stadsägor, som skulle kräva ombyggnad och kostnader. I det fallet, och om ombyggnadskostnaden anses ha så stor betydelse som framställningen i propositionen kan ge intryck av, kan kanske lösningen vara att behålla stadsägorna.

Herr talman! Jag har tvingats till denna textanalys av civilutskottets betänkande, därför att man inte har velat ta hänsyn till vad vi motionärer har

Onsdagen den
6 april 1983

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

skrivit. Det är inte första gången som jag och mina medmotionärer har tagit upp detta ärende. Jag har också vid andra tillfällen här i kammaren belyst de konsekvenser som ett fullt genomförande av den nuvarande beteckningsreformen skulle få. Det finns därför ingen anledning att ta upp en vidare debatt här. Men jag har velat visa att det nuvarande ställningstagandet leder till avsevärda kostnader för kommunerna, för staten och för samhället totalt sett, utöver alla de olägenheter som det innebär i form av att man exempelvis minskar möjligheterna att i framtiden bedriva forskning på ett tillfredsställande sätt, när kontakten med de gamla namnen upphävs. Vi håller på att göra oss urarva en fin namntradition.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen till civilutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Margareta Gard och Ivar Virgin (båda m).

Anf. 143 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Såsom redan har sagts är det inte första gången riksdagen behandlar fastighetsbeteckningsfrågan. Rune Rydén nämnde att den har behandlats tio gånger. Det har under årens lopp varit ett tema, men variationerna har varit få.

1968 års riksdag godkände riktlinjer för en reform av fastighetsregistreringen, ett jord- och stadsregister byggt på ADB-teknik. Därmed skulle vi få ett enhetligt system, innebärande även en beteckningsreform på samma sätt som i fråga om jordregistret. 1974 fattade vi beslut – efter kompromisser beträffande fastighetsbeteckningsreformen – under dåvarande utskottsordföranden Erik Grebäcks skickliga ledning. Vi trodde då att lugnet var återställt och att alla intressen hade blivit tillfredsställda.

Motioner i år, i fjol och åren dessförinnan visar frågans envishet. Moderater och delar av centerpartiet har hållit frågan vid liv genom årliga motioner, vilka i sak inte innehåller något nytt som i grunden kan ändra riksdagens tidigare ställningstaganden.

Under årens lopp har departementscheferna, oavsett om regeringen varit borgerlig eller socialdemokratisk, hävdad att reformen skall genomföras enligt nu fastlagda beslut. Civilutskottet har under åren följt frågan och dragit samma slutsatser som de olika departementscheferna. Reformen är rationell och innebär en förenklad handläggning. Riksdagen har under alla år med stor majoritet följt utskottets förslag. Men motionärerna är ihärdiga år efter år. Samma krav och ungefär samma argument framförs. Man skulle kunna travestera och säga: Intet nytt från högerfronten.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till den uppfattning som bostadsministern anför i årets budgetproposition, bil. 13, där en redogörelse återfinns för bl. a. fastighetsbeteckningsreformens historia och regler samt för lantmäteriverkets utredning i ämnet 1981 med åtföljande remissbehandling.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till civilutskottet hemställan i betänkande 1982/83:19.

Anf. 144 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Thure Jadestig sade att det har varit få variationer under de senaste tio åren när detta ärende har behandlats i kammaren. Ja, det är sant, men det beror på att majoriteten inte har velat dra någon som helst lärdom och inte har velat lyssna på våra synpunkter.

Det är ganska märkligt att Thure Jadestig inte med ett enda ord berörde de synpunkter som jag framförde. Inget enda bemötande kom från Thure Jadestig på ett konstruktivt sätt. Han vill bara att detta ärende skall upprepas och upprepas. Men repetition är ju studiernas moder, och förr eller senare kanske även majoriteten lär sig något.

Anf. 145 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Även jag lyssnade mycket noga på Thure Jadestigs anförande för att försöka hitta utskottsmajoritetens motiv för att vidhålla sitt förslag. Jag kunde inte i Thure Jadestigs anförande finna något enda argument för att behålla reformen. Det enda han uppehöll sig vid var ju historiken om hur många gånger detta ärende hade behandlats i kammaren och hur få variationsmöjligheter i argumenteringen som funnits från motståndarsidan vid varje tillfälle.

Får jag då säga, herr talman, att det inte finns någon anledning för oss att variera argumentationen. Det finns ju sedan lång tid tillbaka ett bra system, som mycket väl går att överföra på data. Det systemet har naturligt tillkommit genom sockenbildningen. De gamla socknarna uppkom ju genom att man självpåtaget sökte sig till en egen gemenskap. Det är alltså en mycket fast grund att stå på, som jag ser det, och det finns ingen anledning att ändra en så självklar och fast grund i argumenteringen.

Det är möjligt att Thure Jadestig kan få rätt i att det här förmodligen är den sista möjlighet riksdagen har att ta annan ställning i den här frågan. Har man kommit för långt i genomförandet, är det naturligtvis förenat med större svårigheter att återgå. Därför finns det skäl för kammaren att mycket noga överväga de motiv som här har framförts för en återgång.

Jag noterar än en gång att jag i den här debatten icke har fått höra något motiv för att man skulle hålla fast vid den här reformen.

Anf. 146 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag vill helt kort säga att vi har debatterat den här frågan under hela 1970-talet och dessutom ett par år på 1960-talet, så nog är den väl diskuterad. Då borde åtminstone argumenteringen vara ny, innan man aktualiserar frågan igen. Därför finns det ingen anledning att ytterligare förlänga den här debatten.

Anf. 147 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag tycker att Thure Jadestigs svar klart visar den uppfattning man har från majoritetens sida. Man vill inte diskutera den här frågan, man vill tysta den. Man vill inte föra en sakdebatt, därför att man inte har några argument att komma med.

Nr 112

Onsdagen den
6 april 1983

*Fastighets-
betecknings-
reformen*

Jag har försökt att på punkt efter punkt bevisa att man inte har särskilt mycket på fötterna i civilutskottets betänkande och att man har haft fel för sig även i propositionen. Detta bemöter inte Thure Jadestig, som är utskottets talesman, som tillhör majoriteten och som har direkt anknytning till departementet, med ett enda ord. Detta tycker jag visar klart vilken argumentnöd man befinner sig i.

Anf. 148 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag är som bekant ny i kammaren, och det är klart att jag kan läsa in historiken i det här ämnet. Men det kunde ändå för mig vara intressant att få höra något enda argument från Thure Jadestig varför riksdagen nu skall besluta enligt utskottsmajoritetens förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 181 röster mot 124 för reservationen av Bertil Danielsson m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

26 § Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

1982/83:20 Lantmäteri- och kartväsendet (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:21 Anslag till centralnämnden för fastighetsdata (prop. 1982/83:100 delvis)

Vad utskottet hemställt bifölls.

27 § Kammaren åtskildes kl. 21.53.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert